

Nihilism în poezia lui Arcadie Suceveanu

Maria ABRAMCIUC

Bucovinean de origine, rezident în Chișinău, Arcadie Suceveanu (n. 1952) se numără printre cei mai reprezentativi poeți ai generației anilor '70, definită metaforic de Mihai Cimpoi și generația „ochiului al treilea”. (*Ochiul al treilea* se intitula volumul de debut al poetului Nicolae Dabija. Ediția apăsă în anul 1975 și exalta, în raport cu lirica generațiilor anterioare, un orfism reîmprospătat). Segmentul literar, cărui îi aparțin Leonida Lari, Vasile Romanciuc, Marcela Benea, Valeria Grosu, Leo Botnaru, Iulian Filip ș. a., se caracterizează, conform aceluiași exeget, prin „reabilitarea esteticului”. „E o generație ce se încredințează **ochiului al treilea** care anulează tirania realului, stimulând insinuarea posibilului și visului, care desființează hotarele dintre mimesis și fantezie, imaginație”¹, subliniază istoricul literar. Cu timpul, însă, poetul Arcadie Suceveanu va depăși limitele esteticii impuse de liderul generației Nicolae Dabija, căci, atent la evoluția propriului limbaj, își supraveghează recuzita, o modifică, luând în calcul nu doar convențiile noului timp literar, dar și obiecțiile criticilor. Unul din ei, Dinu Pătulea, după apariția volumului *Secunda care sunt eu* (1993), îi imputa defecte serioase în „potențialitatea actului de a spune”, confruntându-i tehnicile cu cele utilizate de postmoderniștii consacrați Mircea Cărtărescu, Traian T. Coșovei, Florin Iaru, Ion Stratan și Alexandru Mușina. Într-un articol, inserat în „Caiete critice” din 1994, criticul disocia: „Săpând în forma limbajului, am ajunge astfel la *pre-texte*, iar poetul nu pare dispus la acest lucru. Intenția sa este doar de a comunica: ura, disperarea, decadența morală a lumii, păgânismul ei funciar. El *nu-și imaginează* instrumentul lingvistic, ci doar îl folosește. Prin el își strigă sentimentele necesare în fața peisajului condamnat. În momentul în care *și-ar imagina* în mod voluntar și conștient limbajul, calea spre postmodernism ar fi deschisă”². În realitate, la 1994, poetul de la Chișinău își edifică insistent identitatea de scriitor modernist și nu pretinde, deocamdată, la prefixul *-post*.

Chiar de la începuturile sale, lirica a lui Arcadie Suceveanu își profilează coordonatele: sentimentalismul romantic (suavitatea, candoarea, senzualitatea) se conjugă măiestrit cu ironicul și polemicul. Ulterior, creația poetului atestă o evoluție spectaculoasă: discursul excesiv liricizat, nostalgic și elegiac, cu ecouri bacoviene din primele sale volume *Mă cheamă cuvintele* (1972) și *Țărmlul de echilibru* (1982) este substituit de fraza sobră, angajată în metafizic și în existențial, proprie pieselor lirice incluse în volumele sale din ultimele decenii: *Arhivele Golgotiei* (1990), *Secunda care sunt eu* (1993), *Eterna Danemarcă* (1995), *Înfruntarea lui Heraclit* (1998), *Mărul îndrăgostit de vierme* (1999), *Cavalerul înzadar* (2001). Înzestrat cu intuiția unui artist ce selectează esențele, își pliază imaginarul pe simbolistica derivată, în special, din

¹ Mihai Cimpoi, *O istorie deschisă a literaturii române din Basarabia*, București, ediția a III-ea revăzută și adăugită, Editura Fundației Culturale Române, 2002, p. 218 - 219.

² Dinu Pătulea, „Peisajul condamnat” sau *Cum se vede lumea din Basarabia*, în „Caiete critice”, nr. 1-3, 1994, p. 122.

mitologic și livresc. Don Qujote, Edgar Poe, Danemarca, Hamlet, Golgota, corabia lui Sebastian, Robenon Crusoe etc. sunt simboluri care, explorate cu abilitate, comportă conotații interesante.

Cercetarea noastră va urmări prezența, în lirica suceveană, a unui singur element, cel *nihilist*, care, cum bine se știe, exprimă o atitudine de negare absolută a unui sistem de valori, atitudine ce rezultă din anihilarea oricăror tentative de a interveni în cursul firesc al lucrurilor. Nimicul, teoretizat de Friedrich Nietzsche, devine o provocare și pentru Arcadie Suceveanu. O asemenea viziune depresivă se întemeiază, în cazul său, pe ideea că, în plan ontologic, se proliferază răul. Această opinie derivă, în cazul poetului basarabean, din sentimentul zădărniceii, al neputinței de a interveni în ordinea lumii, dar și din conștientizarea deșertului, sterilității pe nume „viață”. Socialul și existențialul, vitalul devin surse perfecte de atitudini și poze nihiliste, din care răzbat stridente perceptibile. Criza ființei se declanșează din momentul când aceasta și-a însușit lecția nimicului, acceptând declinul, ratarea.

Disponibilitatea lui Arcadie Suceveanu pentru o atitudine nihilistă se remarcă încă în primele sale volume de versuri. Departele, amurgul, târziul sunt categorii pe care se axează stările eului liric din plachetele editate până în anii '90. Într-un poem, intitulat *Încă nu* și detașat de restul pieselor din *Țărnuț de echilibru*, meditează asupra ineficienței propriului har poetic, anti-orfic: „*Oricât te-ai strădui/ limba ta / încă nu produce curent electric,/ starea ta de grație/ n-a emoționat încă/ nici un pom până la floare,/ nobilul tău risc/ încă nu crește sfeclă de zahăr [...]*”. De cele mai multe ori, sursa nihilismului este propria condiție de artist aflat în imposibilitatea de a epuiza resursele limbajului. Resentimentele poetului pentru realitatea care i s-a oferit dezgolită de mister sunt anunțate în poemul *Silogismele lui Înzadar*, o replică amară sinelui său poetic, în care întrezărim o polemică abia schițată cu opțiunile lui Lucian Blaga, anunțate în bine cunoscutul său poem: „*Tânăr încă și încrezător/ ca Alexandru dormind pe-un pat de broaște țestoase-n/ deșert/ te iubești cu lucrurile în oglindă/ și-aștepti – în zadar – să se desprindă/ lebăda dintre funingini/ să crească nufărul pe lătratul câinelui// Uși că miracolele de mult sunt/ un mănunchi de chei zornăind în mâna destinului/ că ție nu ți-a fost dat să cunoști/ fascinația realității ci chiar realitatea [...]*” (vol. *Eterna Danemarcă*).

Tensiunile interioare ale eului creator de poezie sunt generate de o luciditate percutantă. Conștiința unui eșec iminent, sentimentul zădărniceii și al alunecării în desuetudine sunt sesizate în poemul *Locomotiva Stephenson* (vol. *Eterna Danemarcă*), unde își definește, apelând la sugestii explicite, propria identitate artistică, în perspectiva unei viziuni impregnate de tristețe și profundă resemnare, fără ca să lase locul vreunei note luminoase: „*Ce-i acum viața ta/ dacă nu chiar această locomotivă cu aburi/ înaintând spre muzeul sentimentelor demodate/ cu roțile strălucind pe șesurile literaturii/ prin găurile celei mai glorioase provincii?*”. Tragic în esență, umanul transpare, în final, cu strigătul său disperat: „*Locomotiva Stephenson – viața mea/ alergând pe drumul cărbunelui și petrolului/ înaintând spre muzeul lucrurilor demodate/ pe linii tot mai roșii, pe linii tot mai/ subțiri/ pe lamele lor de cuțit?*”. Anunțând explicit viziunea propriului final, poetul se abandonează ideii că viața i se derulează conform unui scenariu prestabilit, regizat la infinit cu abilitate și cruzime, mesaj exprimat în cele câteva versuri ale *Poemului-lui neîntrerupt*: „*La picioare/ pisica neagră/ toarce/ firul/ de/ sânge*”.

Ultragiati de agresivitatea și perversitățile veacului, de anxietățile lumii moderne, de repetabilitatea șirului de combinații din care se compune scenariul vieții umane sau cel al actului de creație, poetul Arcadie Suceveanu anunță în lirica sa un scepticism aproape patologic, pe care îl convertește în poeme memorabile. Câteva din ele conțin implicații imagistice din creația lui Edgar Poe, în special, din renumitul poem *Corbul*. *Cafeneaua Nevermore* și *Adio! Nevermore!* actualizează mesajul despre absența unor perspective noi în spațiul umanului, unde *reîntoarcerea eternă*, teza definită de Nietzsche în urma analizei tragediei antice, constituie dimensiunea nihilistă a acestui discurs, marcat de ludic și de un umor aparent: „În cafeneaua zisă *Nevermore/ De două zile beau cu Edgar Poe/ Un vin ciudat de roșu-indigo,/ Și mirosim a ceață și a nor./ Dansează umbre-n ritm de rococo/ Plutind prin metafizicul decor./ Noi stăm la masă și flirtăm ușor/ Și cochetăm cu Dama de Caro./ O, Doamnă, ce superbă ești!! – Hi-hi.../ – Ce ochi de-abis, ce coapse de neant!/ Poate dansăm?/ – Păi, vom dansa, oricum./ Și veseli bem din vinul tot mai gri/ Pe care-l toarnă cu-n surâs galant/ Bătrânul Corb, în cupele cu fum”.*

Preluând aceste imagini de la romanticul american, Arcadie Suceveanu le menține, în linii generale, semnificațiile. „Cuvântul *Nevermore* definește tragismul existenței umane, iar *Corbul* simbolizează destinul implacabil”³. Inventivitatea poetului basarabean constă în utilizarea unor asocieri surprinzătoare, care imprimă versurilor o evidentă dimensiune elegiacă și prin care se profilează perspectiva tragică a existenței umane, precară și limitată. *Râsul – plânsul* este sursa eternă a spectacolului numit și viață, anunță printre rânduri eul poetic. În același timp, el își camuflează cu abilitate viziunea depresivă, apelând la ironie.

Structurat pe același concept despre scenariul existențial tras la indigo, poemul *Adio! Nevermore!*, pe lângă problematica enumerată mai sus, afirmă și sfârșitul poeziei ca artă impotentă să exprime idei originale: „*Prieteni, nu mai mai arendați Colhide,/ Pe-aici se-ntreabă absint și indigo/ Și poezia-n noi se sinucide/ Cu revolverul lui Arthur Rimbaud./ ... Vechi continente se scufundă-n ceață/ Și nici nu știu dacă mă nasc sau mor./ Oricum, ne vom vedea în altă viață./ Adio! Pe curând! Sau Nevermore!*”. Crizele poeziei, ale inspirației apar definite și în *Buldozerul*: „*Încerc să scriu,/ dar mă pomenesc curățind în ritm dactilic/ cartofii,/ vreau să gândesc,/ dar ideile mugesc ca vitele în abatoare*”.

Explorarea elementului nihilist în opera lirică a lui Arcadie Suceveanu este semnul unei drame transfigurate poetic într-un limbaj impregnat de o tristețe iremediabilă, pe care o descoperim la nivelul semantic al expresiei. Mitul *revenirii sistematice* – a răului social, a derizoriului, a disonanțelor de orice gen – este reluat cu ostentație și transfigurat poetic într-un discurs depresiv.

³ Cf. Ion Zamfirescu, Margareta Dolănescu, *Istoria literaturii universale*, vol. II, București, Editura Didactică și Pedagogică, 1973, p. 389.

Nihilism in Arcadie Suceveanu's Poetry

Nihilism is one of the essential coordinate of Arcadie Suceveanu's poetics, a Bessarabian poet, one of the most important of the representatives of the '70 year's generation. An intimate sentiment of naught, generated by a deep skeptical attitude, marks the creation from the last twenty years of this poet. Such a depressive vision is bottomed on, in the commented text, the idea that, in ontological plan, evil, vacuum and sterile is being proliferated.

*Universitatea „Alec Russo”, Bălți
Republica Moldova*